

Biznesa principi kukuļošanas novēršanai

***Transparency International un
Social Accountability International iniciatīva***

2003. gada jūnijā

SATURS

PATEICĪBA.....	3
PRIEKŠVārds.....	4
1. Ievads.....	5
2. Biznesa principi.....	5
3. Mērķi.....	5
4. Programmas izstrādāšana pret kukuļošanu.....	6
5. Programmas apjoms.....	6
5.1. Kukuļi.....	6
5.2. Politiskie ziedojumi.....	6
5.3. Labdarības ziedojumi un sponsorēšana.....	6
5.4. Veicināšanas maksājumi.....	7
5.5. Dāvanas, viesmīlība un izdevumi.....	7
6. Prasības programmas ieviešanā.....	7
6.1. Struktūra un atbildība.....	7
6.2. Attiecības uzņēmējdarbībā.....	7
6.3. Cilvēka resursi.....	8
6.4. Apmācības.....	9
6.5. Izpratnes veicināšana un konsultāciju meklēšana.....	9
6.6. Komunikācijas.....	9
6.7. Iekšējā kontrole un audits.....	9
6.8. Monitorēšana un pārbaude.....	10

Pateicība

Uzņēmumi un organizācijas, kas piedalījās Vadības komitejas darbā, kura izstrādājusi šo dokumentu:

- Accountability
- Conference Board
- Ethos
- European Bank for Reconstruction and Development
- General Electric Company
- Institute for Business Ethics, Universiteit Nyenrode
- Norsk Hydro ASA
- PricewaterhouseCoopers
- Responsible Business Initiative
- Rio Tinto plc
- Shell International, Ltd.
- SGS Société Générale de Surveillance S.A.
- Social Accountability International
- Tata Sons, Ltd.
- Trade Union Advisory Committee to the OECD
- Transparency International

Vadības komitejas vadītājs:

Laurence Cockcroft, Transparency International

Novērotājs:

Starptautiskā Tirdzniecības palāta

Vadības komiteja pateicas uzņēmumiem un organizācijām, kuras iesniedza komentārus par dokumenta projektu:

- BP plc
- Keimbridžas universitātes izdevniecība
- Caux apaļais galds
- Crédit Mutuel
- Economiesuisse – Šveices uzņēmējdarbības federācija
- Ford of Europe GMBH
- France Télécom
- ISIS Asset Management plc (kādreiz Friends Ivory & Sime)
- General Motors Corp.
- GlaxoSmithKline plc
- Starptautiskā Konsultējošo Inženieru federācija (FIDIC)
- Groupe Renault
- Société Generale
- Suez
- UBS AG
- Christine Parker, jurisprudences profesore, New South Wales universitātē

Šādas firmas ļāva Vadības komitejai pārbaudīt Biznesa principus praksē:

- BP Exploration (Caspian Sea), Ltd. (Azerbaidžāna)
- Sika AG (Šveice)
- Tata Iron and Steel Company, Ltd. (Indija)

Priekšvārds

Transparency International un Social Accountability International lepojas ar to, ka abas organizācijas veicināja Biznesa principu kukuļošanas novēršanai izstrādāšanu. Šos principus izstrādājām sadarbībā ar komiteju, kurā piedalījās uzņēmumu, izglītības, arodbiedrību un nevalstisku organizāciju pārstāvji.

Uzskatām, ka ir pienācis īstais brīdis šo Biznesa principu ieviešanai. Uzņēmumiem jāņem vērā arī vien striktāki valstu un starptautiskie noteikumi. Pieaugsi arī izpratne par tiem riskiem, kas uzņēmumu var skart kukuļdošanas gadījumos, it īpaši ņemot vērā nesenos skandālus šajā jomā. Sabiedrība sagaida augstāku atbildības un godīguma līmeni uzņēmējdarbības sektorā.

Pirmoreiz uzņēmumu rīcībā ir praktisks darba rīks, kas ļauj saprast procesus, kas saistās ar kukuļošanas novēršanu. Ceram, ka šie Biznesa principi uzņēmumiem kļūs par ļoti vajadzīgu darba rīku, aicinām visus uzņēmumus tos izmantot kā pamatu korupcijas novēršanas sistēmas ieviešanai un pārbaudīšanai.

Biznesa principos atspoguļoti Vadības komisijas uzskati, taču nav teikts, ka visos gadījumos tie atspoguļo katra komisijas locekļa uzskatus. Biznesa principi ir "dzīvs dokuments," paredzams, ka laika gaitā tie tiks attīstīt tālāk, lai atspoguļotu pārmaiņas cīņā pret kukuļdošanu, kā arī visu to, ko uzņēmumi iemācījušies principu izmantošanas kontekstā.

Ceram, ka uzņēmumos Biznesa principus uzskatīs par vērtīgu darba rīku, ka to izmantošana veicinās principu tālāku attīstību.

Jermyn Brooks, *Transparency International* izpilddirektors

Eileen Kohl Kaufman, *Social Accountability International* izpilddirektore

1. Ievads

Biznesa principus kukuļošanas novēršanai ("Biznesa principi") izstrādājusi privātās uzņēmējdarbības, nevalstisko organizāciju un arodbiedrību pārstāvju grupa. Tas ir darba rīks uzņēmumiem, lai tie spētu izstrādāt efektīvus procesus, kas visās darbības jomās novērš kukuļošanu.¹

Biznesa principi praktiskā veidā atbalsta tādas neseno apstiprinātas iniciatīvas, kā OECD Konvenciju pret ārvalstu publisko amatpersonu piekukuļošanu starptautiskos biznesa procesos, ICC Noteikumi pret izspiešanu un kukuļošanu, kā arī OECD Starptautisko uzņēmumu vadlīniju jaunie principi pret kukuļošanu.

Biznesa principi domāti gan lieliem, gan vidējiem, gan arī maziem uzņēmumiem. Tie saistās ar publisko amatpersonu kukuļošanu, kā arī ar privātiem darījumiem. Dokumentā iekļauti praktiski padomi par to, kā cīnīties pret kukuļošanu, radot vienādus spēles apstākļus un nodrošinot ilgtermiņa priekšrocības attiecīgajam uzņēmumam.

2. Biznesa principi

- **Uzņēmums aizliedz jebkāda veida kukuļošanu, gan tiešu, gan netiešu.**
- **Uzņēmums apņemas ieviest programmu pret kukuļošanu.**

Šo biznesa principu pamatā ir fundamentālas godīguma, atklātības un atbildības vērtības. Uzņēmumi darīs visu iespējamo, lai veidotu un saglabātu iekšēju kultūru, kuras pamatā ir uzticība un absolūta neiecietība pret kukuļdošanu.

Programmā iekļaujami visi uzņēmuma centieni pret kukuļošanu, ņemot vērā vērtības, politiku, procesus, apmācību un vadību.

3. Mērķi

Biznesa principu mērķi:

Veidot ietvarus labai biznesa praksei un riska pārvaldīšanas stratēģijām, kas saistās ar kukuļošanas novēršanu.

Palīdzēt uzņēmumiem, lai tie spētu:

- novērst kukuļošanu;
- pierādīt savu apņēmību cīņā pret kukuļošanu;
- pozitīvi veicināt biznesa standartu pilnveidošanu tādās jomās, kā integritāte, atklātība un atbildība, vienalga, kur uzņēmums darbojas.

¹ Kukuļdošana: jebkuras dāvanas, aizdevuma, samaksas, atlīdzības vai jebkāda cita veida priekšrocību piedāvāšana vai saņemšana, lai veicinātu kaut kā tāda izdarīšanu, kas ir negodīgs, nelikumīgs, vai pārkāpj uzticības robežas uzņēmuma darbībā.

4. Programmas izstrādāšana pret kukuļošanu

4.1. Uzņēmumam jāizstrādā tāda Programma, kurā atspoguļots firmas lielums, biznesa sektors, kurā uzņēmums darbojas, iespējamie ar uzņēmējdarbību saistītie riski, kā arī vietas pasaulē, kur firma darbojas. Programmā skaidri un pietiekami detalizēti jāpaskaidro tās vērtības, politika un procedūras, kas nodrošinās atteikšanos no kukuļošanas visās jomās, kuras uzņēmums spēj kontrolēt.

4.2. Programmai jāatbilst visiem likumiem, kas saistās ar kukuļošanas novēršanu tajās teritorijās, kurās uzņēmums darbojas. Īpaši ņemami vērā tie likumi, kas saistās ar uzņēmuma konkrēto biznesa sfēru.

4.3. Uzņēmumam Programmas izstrādāšanas laikā būtu jākonsultējas ar darbiniekiem, arodbiedrībām vai citām darbiniekus pārstāvošām iestādēm.

4.4. Nepieciešams nodrošināt, ka uzņēmums ir pilnīgi informēts par Programmas efektīvu ieviešanu un attīstīšanu, to nodrošina komunikācijas ar ieinteresētajām instancēm.

5. Programmas apjoms

Uzņēmumam, veidojot savu Programmu cīņai pret kukuļošanu, ir jāanalizē tās konkrētās darbības jomas, kurās pastāv lielākais kukuļošanas risks.

Programmā jāapraksta izplatītākās kukuļošanas formas, kas saistās ar uzņēmuma darbību; tajā noteikti jāapskata šādi jautājumi:

5.1. Kukuļi

5.1.1. Uzņēmumam jāaizliedz kukuļa piedāvāšana, došana un pieņemšana jebkurā veidā. Tas saistās arī ar naudas atmaksāšanu par līguma noslēgšanu, vai arī jebkādu citu procesu vai metožu izmantošanu, kas sniedz nepieņemamas priekšrocības jebkuras attiecīgās instances klientiem, aģentiem, apakšuzņēmējiem, piegādātājiem vai darbiniekiem, kā arī valsts amatpersonām.

5.1.2. Uzņēmumam jāaizliedz tā darbiniekiem pieprasīt vai saņemt kukuli vai citu kompensāciju no attiecīgās instances klientiem, aģentiem, apakšuzņēmējiem, piegādātājiem vai darbiniekiem, kā arī no valsts amatpersonām, kas domāti darbiniekam, viņa ģimenes locekļiem, draugiem, kolēģiem vai paziņām.

5.2. Politiski ziedojumi

5.2.1 Uzņēmums, tā darbinieki un aģenti nedrīkst veikt tiešus vai netiešus ziedojumus politiskām partijām, organizācijām vai politikā iesaistītām personām, ja mērķis ir iegūt priekšrocības uzņēmējdarbības darījumos.

5.2.2. Uzņēmumam publiski jāatklāj visi politiskie ziedojumi.

5.3. Labdarības ziedojumi un sponsorēšana

5.3.1. Uzņēmumam jāpārlicinās, ka labdarības ziedojumi un sponsorēšana netiek veikti, lai piesegtu kukuļdošanu.

5.3.2. Uzņēmumam publiski jāatklāj visi labdarības ziedojumi un sponsorēšana.

5.4. Veicināšanas maksājumi

5.4.1 Jāatzīst, ka veicināšanas maksājumi² ir kukuļošana, uzņēmumam jādara viss iespējamais, lai šādus maksājumus atklātu un novērstu.

5.5. Dāvanas, viesmīlība un izdevumi

5.5.1. Uzņēmumam jāaizliedz dāvanu, viesmīlības un izdevumu piedāvāšana vai saņemšana, ja process varētu ietekmēt biznesa darījumu rezultātus un nesaistās ar pamatotiem un reāliem izdevumiem.

6. Prasības programmas ieviešanā

6.1. Struktūra un atbildība

Šajā sadaļā minētas minimālās prasības, kādas uzņēmumam būtu jāievēro programmas ieviešanas laikā.

6.1.1. Uzņēmuma valdei vai līdzvērtīgai instancei jāizstrādā Biznesa principos pamatota politika, jānodrošina resursus un aktīvu atbalstu uzņēmuma vadības centieniem ieviest Programmas prasības.

6.1.2. Uzņēmuma izpilddirektors ir atbildīgs par Programmas konsekventu ieviešanu, nodrošinot pilnu procesa pārvaldīšanu.

6.1.3. Uzņēmuma valdei, izpilddirektoram un vadošajam personālam jādemonstrē redzama un aktīva apņēmība Biznesa principu ieviešanā.

6.2. Biznesa attiecības

Programma ieviešama visos uzņēmuma darījumos, kas saistās ar meitas uzņēmumiem, kopuzņēmuma partneriem, aģentiem, piegādātājiem un citām instancēm, ar kurām uzņēmumam ir darīšanas.

6.2.1. Meitas uzņēmumi un kopuzņēmumi

6.2.1.1. Pirms kopuzņēmuma līguma noslēgšanas uzņēmumam ļoti rūpīgi jāizpēta partneruzņēmuma situācija.

6.2.1.2. Uzņēmumam jānodrošina, ka Programmu ievieš tie meitas uzņēmumi un kopuzņēmumi, kurus uzņēmums kontrolē. Gadījumā, ja nepastāv efektīva kontrole,

² Veicināšanas maksājumi, tos sauc arī par "paātrināšanas" vai "ieziepēšanas" maksājumiem. Runa ir par mazām summām, kas maksātas, lai veicinātu kārtējā vai vajadzīgā procesa ātrāku nokārtošanu, ja maksātājam ir juridiskas vai cita veida tiesības, šo procesu saņemt.

jānodrošina visplašākā informācija par Programmu un jādara viss iespējamais, lai pārliecinātos, ka meitas uzņēmumi un kopuzņēmumi rīkojas atbilstoši Biznesa principiem.

6.2.2. Aģenti

6.2.2.1. Uzņēmums nedrīkst izmantot aģentus nelikumīgu maksājumu veikšanā.

6.2.2.2. Pirms apstiprināt aģentu, uzņēmumam aģents ļoti rūpīgi jāizpēta.

6.2.2.3. Kompensācijai, kas maksāta aģentam, jābūt piemērotai un pierādāmai samaksai par leģitīmi sniegtajiem pakalpojumiem.

6.2.2.4. Attiecības jādokumentē.

6.2.2.5. Aģentam jāparaksta līgums, kurā tiek apliecināta gatavība, ievērot uzņēmuma Programmas prasības.

6.2.2.6. Uzņēmumam jāpārbauda aģentu rīcība un jāsauglabā tiesības atteikties no viņu pakalpojumiem, ja viņi maksā kukuļus.

6.2.3. Darba uzņēmēji un piegādātāji

6.2.3.1. Uzņēmumam jānodrošina, ka iepirkuma procedūras ir godīgas un atklātas.

6.2.3.2. Uzņēmumam rūpīgi jāizvērtē iespējamie darba uzņēmēji un piegādātāji, lai pārliecinātos, ka tie ieviešu efektīvas procedūras pret kukuļošanu.

6.2.3.3. Uzņēmumam jānodrošina, ka darba uzņēmēji un piegādātāji pārzina firmas politiku kukuļošanas jomā. Jāpārbauda darba uzņēmēju un piegādātāju rīcība un jāsauglabā tiesības, atteikties no viņu pakalpojumiem, ja viņi maksā kukuļus.

6.2.3.4. Uzņēmumam jāizvairās no attiecībām ar darba uzņēmējiem un piegādātājiem, par kuriem zināms, ka tie maksā kukuļus.

6.3. Cilvēka resursi

6.3.1. Darbinieku meklēšanā, paaugstināšanā amatā, apmācīšanā, izvērtēšanā un atbalstīšanā jāatspoguļo uzņēmuma apņēmība ieviest šo Programmu.

6.3.2. Jāizstrādā ar Programmu saistīta cilvēka resursu politika un prakse, nepieciešamības gadījumā konsultējoties ar darbiniekiem, arodbiedrībām un citām darbiniekus pārstāvošām instancēm.

6.3.3. Uzņēmumam skaidri jāpasaka, ka darbinieks netiks pazemināts amatā vai sodīts, viņš necietīs jebkādas citas negatīvas sekas, ja atteiksies maksāt kukuļus, arī tādā gadījumā, ja šis atteikšanās rezultātā uzņēmums zaudē biznesa iespējas.

6.3.4. Programmas noteikumu pārkāpējiem jāsaņem pienācīgs sods.

6.4. Apmācība

6.4.1. Uzņēmuma vadītājiem, darbiniekiem un aģentiem jānodrošina apmācība par Programmas noteikumiem.

6.4.2. Nepieciešamības un iespēju gadījumā apmācība jānodrošina arī darba uzņēmējiem un piegādātājiem.

6.5. Izpratnes veicināšana un konsultāciju meklēšana

6.5.1. Programma būs efektīva tikai tad, ja uzņēmums var paļauties, ka darbinieki un citas personas nekavējoties paziņos par noteikumu pārkāpumiem. Jānodrošina droši un pieejami kanāli, kurus darbinieki un citi var izmantot, lai runātu par aizdomām un pārkāpumiem. Šim jābūt konfidenciālam procesam, darbinieks nedrīkst baidīties no negatīvām sekām, ja viņš ziņo par aizdomām vai pārkāpumiem.

6.5.2. Šie paši kanāli nepieciešami, lai darbinieki varētu lūgt padomu par Programmu vai ieteikt tās pilnveidošanas iespējas. Atbalstot šo procesu, uzņēmumam jānodrošina padoms darbiniekiem un citiem Programmas interpretēšanā gadījumā noteiktā situācijā.

6.6. Komunikācijas

6.6.1. Uzņēmumam jānodrošina efektīva Programmas prasību izskaidrošana, gan iekšēji, gan arī ārēji.

6.6.2. Informācijas pieprasīšanas gadījumā uzņēmumam publiski jāatklāj pārvaldes sistēmas, kuras rūpējas par cīņu pret kukuļošanu.

6.6.3. Uzņēmumam jābūt atvērtam sarunām ar visām ieinteresētajām pusēm, par Programmu.

6.7. Iekšējā kontrole un audits

6.7.1. Uzņēmumam jānodrošina precīza un pārbaudāma grāmatvedība un dokumentācija, lai visi finanšu darījumi tiktu iegrāmatoti korekti un godīgi. Uzņēmumā nedrīkst būt ārpusbilances grāmatvedība.

6.7.2. Uzņēmumam jānodrošina reakcijas mehānisms un citi procesi, kas ļauj nepārtraukti pilnveidot Programmu.

6.7.3. Uzņēmumam atkārtoti jāveic iekšējo kontroles sistēmu un it īpaši grāmatvedības un dokumentēšanas prakšu audits, lai nodrošinātu, ka tie ir efektīvi cīņā pret kukuļošanu.

6.8. Uzraudzība un pārbaude

6.8.1. Uzņēmuma vadībai jāuzrauga Programma, periodiski pārbaudot tās piemērotību, adekvātumu un efektivitāti, nepieciešamības gadījumā pilnveidojot to. Audita Komitejai un uzņēmuma valdei no uzņēmuma vadības jāsaņem informācija par Programmas pārbaudes rezultātiem.

6.8.2. Uzņēmuma Audita Komitejai vai valdei jāveic neatkarīgs vērtējums par Programmas adekvātumu, šī procesa secinājumi jāpaziņo akcionāru gada ziņojumā.

Transparency International

Transparency International ir pasaules vadošā starptautiskā organizācija cīņā pret korupciju. Tā dibināta 1993. gadā ar mērķi, veidot koalīcijas pilsoniskās sabiedrības, valdību un privātā sektora starpā, lai veicinātu cīņu pret korupciju. TI darba pamatā ir pārliecība par to, ka korupcija ievērojami apdraud cilvēka tiesības, valsts attīstību un starptautisko tirdzniecību. Korupcijas iegrožošanai nepieciešama plaša koalīcija. TI uzskata, ka privātā sektora iesaistīšana tās darbā ir būtiska.

Transparency International
Otto-Suhr-Allee 97/99
10585 Berlin
Vācija
Tālrunis: +49-30-343-8200
www.transparency.org

Social Accountability (Sociālā Atbildība) International

Social Accountability International ir nevalstiska bezpeļņas organizācija, kas dibināta 1997. gadā. Tā cenšas uzlabot apstākļus darba vietās un kopienās visā pasaulē. Organizācija izstrādā voluntārus standartus, kuru ieviešanu iespējams pārbaudīt, pārbaudes rezultātus paziņojot publiski. Sociālas atbildības sistēmu nodrošināšanā SAI izmanto starptautisku un vienprātībā pamatotu pieeju, kas aktīvi iesaista uzņēmumus, darbiniekus, arodbiedrības, valdības, sociāli atbildīgus investorus, kā arī nevalstiskas organizācijas.

Social Accountability International
220 East 23rd Street, Suite 605
New York, NY 10010
ASV
Tālrunis: +1-212-684-1414
www.sa-intl.org

Pateicība

Pateicamies tām organizācijām, kuras piedāvāja atbalstu naudā un graudā, lai mēs spētu izstrādāt Biznesa principus kukuļošanas novēršanai:

- Uzņēmumi, kas piedalījās Vadības komitejas darbā
- Starptautiskās Privātās Uzņēmējdarbības centrs
- Atklātās Sabiedrības institūts

Sekretariāts:

Susan Côté-Freeman: scotefreeman@transparency-usa.org
Peter Wilkinson: busprinciples@aol.com

Transparency International
c/o Transparency International (UK)
2nd Floor
Tower Building
11 York Road
London, SE1 7NX
Lielbritānija

Tālrunis: +44-20-7981-0347
Fakss: +44-20-7981-0346

Organizāciju Transparency International un Social Accountability International iniciatīva

© 2003, Transparency International un Social Accountability International